

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

**доктора економічних наук, професора Михайлової Любові Іванівни
на дисертаційну роботу *Коровія Ярослава Валерійовича*
на тему «Інноваційні трансформації в агропромисловому секторі у
контексті викликів глобального сталого розвитку»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і
міжнародні економічні відносини**

Актуальність теми дисертаційного дослідження

Сільське господарство практично впродовж всієї історії розвитку людства відігравало одну з найважливіших ролей, оскільки давало можливість вирішити ключову проблему людства – забезпечення його продовольством або продуктами харчування. На разі важко уявити світ без продуктів виробництва АПК, як з позиції основного джерела забезпечення продуктів харчування, так і з точки зору економічної безпеки та зовнішньоторговельних відносин країни. Рівень розвитку агропромислового сектору, або агробізнесу, як його прийнято трактувати в міжнародній термінології, є важливим фактором впливу як на економічну, так і геополітичну ситуацію в світі. Зростання чисельності населення в країнах, що розвиваються, є домінуючим фактором глобального споживання продовольства. Без стрімкого розвитку та впровадження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі не можна сподіватися на забезпечення населення планети продовольством, що є однією із цілей глобального сталого розвитку.

Вищезазначене зумовлює актуальність теми дисертаційної роботи та важливість поставлених завдань. Саме дисертаційна робота Я.В.Коровія присвячена розвитку теоретико-методологічних засад дослідження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі та розробці науково-практичних рекомендацій щодо міжнародної та державної політики забезпечення їх відповідності викликам глобального сталого розвитку, що підтверджує її важливе наукове та практичне значення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація Я.В. Коровія виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Донецького національного університету імені Василя Стуса за темами: «Формування міжнародної конкурентоспроможності регіону на основі інноваційно-інвестиційної моделі розвитку» (номер держреєстрації

0113U003659, 2013–2017 pp.); «Формування конкурентних стратегій національних виробників в сучасній парадигмі глобального економічного середовища» (номер держреєстрації 0118U002395, 2018–2020 pp.).

У межах зазначених тем Я.В. Коровієм удосконалено теоретико-методологічні засади дослідження напрямів впровадження певних типів інновацій в рамках реалізації інноваційних стратегій агропромислових підприємств, запропоновано таксономію зв'язків між стратегіями агроінновацій, типами інновацій, що впроваджуються відповідно до кожної стратегії, та викликами проблем глобального сталого розвитку, на які відповідає кожна із наведених у систематизації інноваційних стратегій.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертації Коровія Я.В., є достатньо обґрунтованими, що підтверджується опрацюванням значної кількості праць вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, використанням великого обсягу статистичної інформації по тематиці дослідження, належною апробацією результатів дослідження. Рівень проведеного дослідження дає можливість стверджувати про глибоку обізнаність дисертанта з науково-практичними розробками провідних зарубіжних вчених щодо вивчення проблематики інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі.

Інформаційною базою дослідження є офіційні матеріали та публікації комісій ООН, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, а також Закони України, постанови Кабінету Міністрів України, дані Державної служби статистики України, монографічна та періодична література, результати власних досліджень автора.

Отримані наукові результати дослідження засновані на таких загальновизнаних та сучасних методах дослідження, як: теоретичного узагальнення, діалектичний, індукції та дедукції, аналізу, синтезу, групування, абстрагування, експертних опитувань, статистичні методи, методи кластерного аналізу, кореляційно-регресійного аналізу, порівняльного аналізу, системно-динамічного моделювання. Використання такого інструментарію дослідження дозволило здобувачу вирішити поставлені завдання і сформулювати обґрунтовані висновки, зокрема узагальнити теоретико-методологічні підходи до дослідження сутності та природи інновацій; систематизувати генезис розвитку інноваційної теорії; визначити напрями впливу інноваційних трансформацій в агропромисловій сфері на досягнення Цілей сталого розвитку; дослідити сучасні виклики глобального сталого розвитку для світового агропромислового сектору; визначити тренди розвитку тенденції на міжнародних агропродовольчих ринках; узагальнити напрями впливу інноваційного розвитку в агропромисловому секторі як фактора забезпечення глобального сталого

розвитку; дослідити проблеми сталого розвитку агропромислового сектору економіки України; розробити підходи формування напрямів державної та міжнародної політики підтримки розвитку інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі; запропонувати алгоритм моделювання впливу інноваційної діяльності в агропромисловому секторі на забезпечення глобального сталого розвитку.

Достовірність та обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи Я.В. Коровія підтверджується також їх апробацією на науково-практичних конференціях; публікаціями у наукових фахових виданнях вітчизняних та закордонних, у наукових періодичних виданнях, що включені до міжнародних наукометричних баз; використанням результатів дослідження у практичній діяльності установ та організацій, а також у навчальному процесі.

Основні положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, їх новизна

Наукова новизна одержаних результатів полягає в поглибленні теоретико-методичних засад дослідження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі та розробці науково-практичних рекомендацій щодо міжнародної та державної політики забезпечення їх відповідності викликам глобального сталого розвитку. Основні наукові результати, які характеризують новизну виконаного дослідження, полягають у такому:

удосконалено концепт моделі інноваційного розвитку виробництва агропромислових підприємств у контексті глобального сталого розвитку, який включає такі основні детермінанти, як: інтенсифікацію способів виробництва, зменшення витрат та споживання ресурсів, забезпечення робочими місцями населення відсталих районів, включення до глобальних ланцюгів створення вартості індивідуальних підсобних та фермерських господарств;

обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження напрямів впровадження певних типів інновацій у межах реалізації інноваційних стратегій агропромислових підприємств, а саме: запропоновано таксономію зв'язків між стратегіями агроінновацій, типами інновацій, що впроваджуються, та викликами проблем глобального сталого розвитку, на які відповідає кожна із наведених у систематизації інноваційних стратегій;

проведено угруповання країн за моделями інноваційного розвитку агропромислового сектору і відповідного впливу на їх сталий розвиток, яке отримано за допомогою застосування методу кластерного аналізу, що дало можливість визначити кластер країн з високо інноваційним агропромисловим сектором, який характеризується високим рівнем врожайності, низькою часткою витрат на ресурси, високим рівнем витрат на інновації, та відповідно – високими стандартами життя населення;

підтверджено гіпотезу про вплив інноваційних стратегій агропромислових підприємств, спрямованих на збільшення продуктивності

виробництва, зменшення витрат та ощадливе використання природних ресурсів, збереження продуктивності земельних та водних ресурсів, інтеграцію індивідуальних підсобних та фермерських господарств до глобальних ланцюгів створення вартості на глобальний сталий розвиток. Підтвердженням цього є авторський алгоритм моделювання, що передбачає застосування кластерного аналізу з метою визначення найбільш успішної групи країн з погляду ефективності реалізації інноваційної політики в аграрному секторі та її впливу на сталий розвиток, визначення підходів до формування державної політики у цій групі країн, спрямованої на підтримку розвитку інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі, моделювання оптимального рівня витрат на інновації з метою максимізації показників сталого розвитку;

запропоновано підходи до формування напрямів державної та міжнародної політики підтримки розвитку інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі, а саме: комплекс політичних, економічних, правових, адміністративних важелів.

Отримані автором наукові результати мають високий ступінь обґрунтованості. Проведене дослідження цілком відповідає поставленій меті, що визначається темою дослідження та визначеним в зв'язку з цим дослідницьким завданням. Зазначена теза знаходить своє підтвердження у змісті дослідження, що визначає логіку та послідовність викладу матеріалу.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи

Теоретична цінність роботи полягає у розвитку теоретико-методологічних засад дослідження проблеми забезпечення інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі у контексті викликів глобального сталого розвитку. Основні положення, висновки та рекомендації відрізняються новизною і створюють підґрунтя для подальших досліджень впливу інноваційних трансформацій в агропромисловій сфері на досягнення Цілей сталого розвитку, сучасних викликів глобального сталого розвитку для світового агропромислового сектору, напрямів державної та міжнародної політики підтримки розвитку інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі.

Практичне значення запропонованих дисертантом методичних та практичних рекомендацій щодо міжнародної та державної підтримки інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі у контексті викликів глобального сталого розвитку підтверджується можливістю їх використання у діяльності підприємств, установ, галузевих спілок та органів державної влади. Зокрема, вони уже знайшли застосування у діяльності: Міжнародного сільськогосподарського кластеру «Дністер» (акт про впровадження № 52 від 13.10.2020 р.); Інституту економіки промисловості НАН України (довідка про особистий внесок № 380 від 11.11.2020 р.); Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Вінницької обласної державної адміністрації (акт про впровадження результатів № 07-01.12/7678 від 26.10.2020 р.); Департаменту міжнародного

співробітництва та регіонального розвитку Вінницької обласної державної адміністрації (довідка про впровадження № 2142/01 від 15.10.2020 р.); ТОВ «Агрона Фрут Україна» (довідка про впровадження № 147 від 28.10.2020 р.).

Окремі результати дослідження використано у навчальному процесі Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні освітнього компонента «Topical issues of international economic relations» освітньо-наукової програми підготовки докторів філософії за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини» (довідка № 108/01.1.3-43 від 05.11.2020 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Основні результати дослідження Коровія Я.В., які покладено в основу його кандидатської дисертації, викладено у 7 наукових праць, з них 1 колективна монографія, 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 2 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 3 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій.

Дискусійні положення та зауваження по змісту дисертації

Визначаючи достатньо високий науковий рівень отриманих висновків та рекомендацій, слід зазначити окремі зауваження та положення, які мають рекомендаційний характер та є підставою для їх обговорення в дискусійному порядку:

1. Потребує уточнення застосування здобувачем у своєму дослідженні подібних, проте дещо різних за змістовним наповненням термінів, що характеризують предметне поле дисертаційного дослідження щодо інноваційних трансформацій, зокрема: агропромисловий сектор, агропромислова сфера, агропромислове підприємство, аграрний сектор, аграрний бізнес тощо. На нашу думку, робота значно виграла, якщо б дисертантом було проведено уточнення дефініцій за рівнем їх тотожності, суперечності та семантичної тісноти.

2. На нашу думку, в роботі не простежується авторський погляд на врахування та використання інноваційних розробок в агропромисловому секторі при викладенні генезису інноваційних теорій (п.1.2., с. 32-53), виходячи із того, що аграрне виробництво тривалий час характеризувалося найбільш консервативним та усталеним підходом до використовуваних ресурсів. Саме дослідження еволюції інноваційних трансформацій в агропромисловому комплексі дозволила б визначити серед них пріоритетні та переважаючі інновації в останні роки.

3. Дещо дискусійним видається твердження автора про те, що «...продукт агропромислового виробництва та відповідно інноваційні технології ... спрямовані на ... забезпечення робочих місць та отримання

доходу населенням відсталих районів ...» (п.1.3, с. 83). Оскільки, загальновідомим є твердження, що впровадження інноваційних трансформацій суб'єктами господарювання в агропромисловому секторі обґрунтовується, перш за все, економічною доцільністю (отриманням прибутку), а соціальні ефекти (забезпечення робочих місць та отримання доходу населенням відсталих районів) можуть досягатися опосередковано.

4. Цілком підтримуючи дисертанта в обґрунтуванні необхідності формування напрямів державної та міжнародної політики підтримки розвитку інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі, а також схвалюючи обґрунтований автором вибір важелів впливу (політичні, економічні, правові, адміністративні) (п.3.3, с. 197-200) зазначимо, що цікаво було б прогнозувати ймовірний їх вплив та відповідну поведінку суб'єктів господарювання аграрного бізнесу, що мають різну організаційно-правову форму, фінансову спроможність та відрізняються розмірами (наприклад, агрохолдинги та фермерські господарства).

5. В п.3.3. дисертант досить детально викладає приклади впливу зміни національних та європейських регуляторних норм на інноваційні трансформації в агропромислових секторах країнах ЄС (с.191-194). Вважаємо, що для обґрунтування управлінських рішень та означення пріоритетів у політиці інноваційного розвитку агропромислового комплексу бажано було б визначити, які ж саме чинники для інноваційної трансформації агропромислового комплексу України в контексті їх впливу на глобальний сталий розвиток є визначальними: ендегенними (коли інноваційні розробки продукуються всередині країни) чи екзогенними (що передбачають імпорт знань, розробок чи технологій).

Однак, у цілому, слід зазначити, що наведені дискусійні моменти і висловлені зауваження не носять принципового характеру і не знижують загальної позитивної оцінки рівня виконання дисертаційної роботи Коровія Я.В.

Загальний висновок

Дисертація Я.В. Коровія «Інноваційні трансформації в агропромисловому секторі у контексті викликів глобального сталого розвитку» є завершеним науковим дослідженням, містить нове вирішення актуального науково-практичного завдання, що полягає у поглибленні теоретичних засад дослідження інноваційних трансформацій в агропромисловому секторі та розробці науково-практичних рекомендацій щодо міжнародної та державної політики забезпечення їх відповідності викликам глобального сталого розвитку. Обрану тему розкрито, мету досягнуто повністю, завдання роботи вирішено. Дисертаційна робота за змістом та науковим рівнем відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Зміст автореферату у повній мірі відповідає основним положенням дисертаційної роботи. Тема дисертації відповідає паспорту спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що

дисертаційна робота «Інноваційні трансформації в агропромисловому секторі у контексті викликів глобального сталого розвитку» відповідає вимогам пунктів 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Коровій Ярослав Валерійович – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальності 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор,
Заслужений працівник освіти України,
професор кафедри менеджменту
Сумського національного
аграрного університету
Міністерства освіти і науки України

Л. І. Михайлова

Вчений секретар Сумського НАУ
доктор економічних наук, професор

М.О. Лищенко